

Խ Մ Բ Ա Գ Ր Ա Կ Ա Ն

Մ Ե Ծ Ա . Գ Ո Ր Ծ Կ Ա Թ Ո Ղ Ի Կ Ո Ս Ը

(1869—1954)

1964 թվականի մայիսի 9-ին լրացավ երջանկահիշատակ Ս. Տ. Գևորգ Զ Կաթողիկոսի մահվան տասը տարին:

Ազգիս Վեհափառ Հայրապետը՝ Նորին Ս. Օծուքուն Ս. Տ. Վազգեն Ա Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, այս առթիվ գրած իր մայիս 9 թվակիր սրբատառ կոնդակով հրահանգում էր, որ «Լուսաբնակ Գևորգ Զ Կաթողիկոսի մահվան տասներորդ տարելիցին առթիվ, Հայաստանյայց բոլոր եկեղեցիներուն մեջ հոգեհանգստյան պաշտոններ կատարվին կիրակի, մայիս 10-ին»:

Երանաշնորհ Ս. Գևորգ Զ Կաթողիկոսը մեծ էր և միաժողով ամբողջություն որպես հոգևորական, հայրենասեր մարդ, խաղաղության մարտիկ, կրթական մշակ, կապակերպիչ և բարձր կրթության տեր անձնավորություն:

Հանգուցյալ Վեհափառը Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցու պատմության նորագույն շրջանի բացառիկ և ինքնատիպ դեմքերից մեկն էր, որի կյանքն ու գործունեությունը կապված են եղել մեր ժողովրդի վերջին հիսնամյակում տեղի ունեցած պատմական խոշոր իրադարձությունների հետ:

Ավելի քան 60 երկար տարիների վրա տարածվող Նրա կրթական, վարչական, հովվական և հայրենասիրական գործունեությունը առանձնապես ուսանելի է և նշանակալից նրանով, որ լուսահոգի Հայրապետը Ս. Էջմիածնի Գևորգյան ճեմարանի գրասեղաններից մինչև Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցու նվիրապետական բարձրագույն գազաթը բարձրացել է շնորհիվ իր անընկճելի հավատի, իր անձնական ու բարոյական այն հազվագյուտ շնորհների և ձիր-

քերի, որոնց խոր արմատը գտնվում է Նրան ծնունդ տվող հայ ժողովրդի հոգեկան երակներում:

Ահա թե ինչու Գևորգ Զ Կաթողիկոսը իր բովանդակ գիտակցական կյանքը, գիտությունն ու շնորհները, առանց մնացորդի, նվիրել է Ի՛ր Եկեղեցուն, Ի՛ր ժողովրդին, Ի՛ր հայրենիքին:

Վեհափառ Հայրապետը իր 9 մայիս թվակիր սրբատառ կոնդակում շատ զեղեցիկ, իրավ և ամբողջական ձևով է բնութագրել լուսահոգի Գևորգ Զ Կաթողիկոսի կյանքն ու գործունեությունը. «Անձնավորություն մը, հոգիով ու մարմնով առողջ, ամրակուռ, Հայոց աշխարհի լեռներուն նման: Նկարագիր մը հզոր ու ազնիվ, խոր պացումովը մարդկային բարոյականի բարձր արժեքներուն: Հավատավոր, աներեր հոգի և քաջ Հովվապետ, ավելի քան վաթսուն տարիներու հավատարիմ ծառայությամբ: Ուխտյալ ցինվոր և սյուն Եկեղեցվո, և արթուն լուսարար Ս. Էջմիածնի: Ճարտար նավապետ փոթորիկներու պահուն, անվեհեր առաջնորդ իր ժողովուրդին դեպի նավահանգիստը խաղաղ ափերու: Պաշտպան հայրենյաց, խիպախ, աննահանջ, հայկական հոգիի մարմնացած վահան: Հայրենասեր՝ իր ամբողջ էությունը, բովանդակ իր կյանքով, մտածումներու և տեսիլքներու իր ամբողջ աշխարհով, իր կենդանի գործով»:

Հանգուցյալ Հայրապետը ծնվել է 1869 թվականի նոյեմբերի 2-ին, Ռոստով Դոնի Նոր-Նախիջևան քաղաքում, փականագործ արհեստավորի համեստ, բայց ազգային-եկեղեցական ավանդություններով հարուստ և բարեպաշտ ընտանիքում:

Մանուկ Գևորգի կրթության գործում վճռական դեր է կատարել Հայ Եկեղեցու ոգով և ազգային դաստիարակությամբ սնված ու մեծացած նրա բարեպաշտ մայրը՝ Կատարինեն, որ իր պավին մայրական կաթի հետ, տվել է նաև եկեղեցասիրության և ազգասիրության շունչն ու ոգին:

Այնուհետև լուսահոգին սովորում է Գևորգյան ճեմարանում 1879—1889 թվականներին և իր ուսումը կատարելագործում Գերմանիայում, Լայպցիգի համալսարանում:

Ապա երանաշնորհ Հայրապետի առաջ բացվում է կյանքի և գործունեության փառավոր ուղի:

Երջանկահիշատակ Հայրապետի կյանքի բոլոր երեսներին ու գործունեության հանգրվանները եղել են արդյունավետ ու բեղմնավոր: «Ահա Ան,— գրում է Վեհափառ Հայրապետը,— մեկ ձեռքին բռնած խաչը Զրիստոսի, մյուսին՝ գիրքը հայոց պատմության», ավելի քան 60 տարիներ ծառայել է Եկեղեցուն և ժողովրդին, որպես «երիտասարդ վարդապետ», «իբրև անձնդիր ու բարի հովիվ», «նորապսակ եպիսկոպոս», «իբրև Տեղակալ Կաթողիկոսի» և իբրև «Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց, ողորմությամբ Աստուծո և կամքովը ազգին»:

Արդարև, մեծ է լուսահոգի Կաթողիկոսի ավանդը մանավանդ Մայր Աթոռում տեղակայության օրերից սկսած Հայ Եկեղեցու կապալերպման, Մայր Աթոռի բարգավաճման բնագավառում: Նրա կյանքն ու բեղմնավոր գործունեությունը ներշնչող օրինակ կարող են հանդիսանալ բոլոր նրանց, որոնք ուխտել են Հայ Եկեղեցու լուսեղեն խորանների առաջ ծառայել բոլորանվեր կերպով մեր ժողովրդին և մայր հայրենիքին:

Գևորգ Զ-ի գահակալությունը Լուսավորչի պատմական Աթոռի վրա նոր և խոստումնալից մի էջ բացեց Հայ Եկեղեցու պատմության նորագույն շրջանի տարեգրության մեջ:

Ծերունավարդ Հայրապետը երիտասարդի խանդավառությամբ և պատասխանատվության բարձր պզգցումով ձեռնամուխ եղավ Ամենայն Հայոց Հայրապետության առաջ կանգնած կարևոր և անհետաձգելի խնդիրների լուծմանը: Եվ լուսահոգին Հայրապետական Իր Աթոռի վրա արդարացրեց հայ ժողովրդի և Հայ Եկեղեցու Իր բարձր անձնավորության հանդեպ ցուցաբերած խոր հարգանքն ու անալյալ վստահությունը:

Երանաշնորհ Հայրապետի գահակալության տարիների գեղեցիկ արդյունքներից մեկը եղավ նաև Հայ Եկեղեցու միության և հայ ժողովրդի միաբանության գաղափարների իրագործումը: Նա Ինքը հանդիսացավ անձամբ հայ ազգային-եկեղեցական միասնության ոսկեղեն կապը Մայր

Աթոռի, նվիրապետական Աթոռների և թեմերի, Մայր Հայրենիքի և Սփյուռքի միջև:

1945 թվականի հունիսի 22-ին, Մայր Տաճարում գումարված Ազգային-եկեղեցական ժողովում արտասանած Իր ճառը եղավ պատմական. «Հայ Եկեղեցին ցարդ բարոյական տեսակետով միասնական էր, բայց իրավական տեսակետով ոչ: Տանն Կիլիկիո Վեհափառ Կաթողիկոսը, նկատի չառնելով երկար ճամբորդության հետ կապված դժվարությունները, անձամբ եկավ իբրև ուխտավոր ու ճշմարիտ ու դրական միասնականության հիմքը դրավ»:

Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածինը և Մեծի Տանն Կիլիկիո Կաթողիկոսությունը երանաշնորհ Ս. Տ. Գևորգ Զ և Գարեգին Կաթողիկոսների օրոք իրար հետ շաղկապվեցին ավելի սերտ սիրով և եղբայրությամբ: Երկու հայրապետների սրտի, մտքի և հոգու մեծ բարեկամությունը աճեց, պտղաբերեց նրանց հովվապետության տարիներին: «Ընդունելով Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի գերագահ դիրքը,— գրել է լուսահոգի Գարեգին Վեհը,— կկամենայինք որ ըստ ամենայնի պահպանվեր նրանց պատշաճ հարաբերությունը ըստ պաշտոնի և կոչման... Միասնականությունը կամենում ենք իրականացած տեսնել գիտակցական, փոխադարձ հասկացողությամբ և հարգանքով կատարված պարտքերի, նպատակների և ձգտումների միության մեջ... Մենք, իբրև Կիլիկիո Հայրապետական Աթոռի Գահակալ, պատրաստ ենք Մեր կարելին բերել, հավերժացնելու ավելի սերտ, ավելի գիտակցական և միևնույն ժամանակ ավելի շրջահայաց հարաբերություն Մայր Աթոռի հետ»:

Գևորգ Զ երանաշնորհ Հայրապետը ոչ միայն մեր ազգային-եկեղեցական միասնության առաքյալն էր, այլ նաև իրավ հայրենասեր:

«Հայը, բացի Սովետական Հայաստանից, չունի այլ հայրենիք,— պատգամում էր մեծ Հայրապետը:— Հայը Հայաստանից դուրս չունի այլ հաստատուն կռվան, բայց եթե Մայր Հայրենիքը, Հայ Եկեղեցին և նրան գլխավորող Ամենայն Հայոց Հայրապետությունը, Ս. Էջմիածնի Հայրապետական Աթոռով»:

Իսկ ի՞նչ է Ս. Էջմիածնի Ամենայն Հայոց Հայրապետությունը, ըստ Լուսահոգի Հայրապետի. «Հայոց Հայրապետությունը հայի պզգյուն սիրտն է եղել, որ դարեր շարունակ ապրել է նրա անհուն ցավերով և սակավ ուրախություններով: Հայոց Հայրապետությունը հայի ստեղծող միտքն է եղել, որ լուսավորված քրիստոնեական լույսով, ստեղծել է գրականություն և գեղարվեստ՝ մեր փառքն ու պարծանքը: Հայոց Հայրապետությունը հայի ազնիվ և տոկուն կամքի արտահայտիչն է եղել, տալով առաքինության հերոսներ, աստվածային կամքի ճշմարիտ աշակերտներ: Հայոց Հայրապետությունը վեհ գաղափարների մի փունջ է, որ հյուսվել է Հա-

յոց մեծ հայրապետների ձեռքով: Եթե հիշենք հայոց հայրապետների շարքը, որպիսի՝ պատկառելի դեմքեր կտեսնենք, որոնց առաջ կխոնարհի մեր գլուխը»:

Կարելի չէ խմբագրականի այս սեղմ տողերի մեջ ընդհանուր խոսքերով բնութագրել երանաշնորհ մեծագործ Հայրապետի և մեծ հայրենասերի կյանքն ու գործունեությունը:

Արդար է ազգիս Վեհափառ Հայրապետը, երբ իր մայիս 9 թվակիր սրբատառ կոնդակում գրում է. «Կտոնենք Գևորգ Զ Հայրապետի հիշատակը, իբրև Հայ Եկեղեցվո ու հայ ժողովուրդի հաղթանակի օր: Կտոնենք ուրախ, հպարտ սրտերով, որ Տերը մեր Եկեղեցիին պարգևեր էր Հովվապետ մը մեծ, նման երանյալ հայրապետներուն, որոնք պայծառ հետք են թողած Հայոց աշխարհի երկնակամարին վրա»:

Լուսահոգի Կաթողիկոսի անունն ու գործունեությունը սերտորեն կապված են եղել նաև խաղաղության համաշխարհային շարժման կապմակերպման և մասնակցության հետ:

Պատահականություն չէր որ Հայոց լուսաբնակ Հայրապետը խաղաղության համար պայ-

քարողների առաջին շարքերում է եղել. «Հոգե-լույս Հայրապետը եղավ ու մնաց մինչև իր կյանքի վերջը՝ նաև մեծ աղոթող մը և պայքարող մը վասն խաղաղության համայն աշխարհի: Իր հեղինակավոր խոսքը, իր արդար ծայր տևապես հնչեցին հպոր՝ Էջմիածնի սուրբ բարձունքներեն: Գևորգ Զ Կաթողիկոսի կյանքն ու գործը մարմնացումն իսկ են աստվածային խաղաղարար կամքին ու հայոց պատմության հաղապատ ոգիին», — գրում է Վեհափառ Հայրապետը:

«Սիրեցեք Էջմիածինը... և ինձ հիշեցեք...»:
Լուսահոգի Հայրապետի սրբական կտակն է այս:

Գևորգ Զ Կաթողիկոսը կենդանի է մեր կյանքում, Մայր Աթոռում, Հայ Եկեղեցու ծոցում, իր պալակաների և ժողովրդի հոգիների մեջ, և Նրա անունն ու գործը մնայուն ու անմահ հայոց պատմության էջերում որպես մեծագործ Կաթողիկոսի, մեծ հայրենասիրի և ճշմարիտ կայ մարդու:

«Երանի՜ որ ունիցի յիշատակ ի Ս. Էջմիածին»:

